

Pater D. Stracke, s.j., en pater P. Mommaers, s.j.: **Vlaamse strijd en mystiek**

Inleiding

Ik had het geluk de grote Vlaamse voorvechter pater Desideer Stracke nog in levende lijve te hebben mogen zien. Toen ik 10 jaar was ging ik naar het Xaveriuscollege s.j. te Borghout waar Stracke, ondersteund door pater Thuys, zijn middagwandeling deed op de speelkoer van de lagere school. Stracke sprak kort ook met de kinderen. Het jaar daarop overleed hij op 18 februari 1970 op 94-jarige leeftijd. Ik herinner nog dat we hem zijn gaan groeten toen hij opgebaard lag.

Stracke heeft veel gedaan voor de Vlaamse ontvoogding, maar liet zich ook in met de studie over mystiek en vroomheid in de Nederlanden (Jan Van Ruusbroec). Wat dit laatste betreft kan Paul Mommaers s.j. enigszins als zijn opvolger aanzien worden. Van pater Mommaers heb ik twee jaar les gehad in het Xaveriuscollege, maar door een samenloop van omstandigheden hadden we weer contact met elkaar het laatste anderhalf jaar. Hij vertelde mij toen dat hij als jonge religieus pater Stracke nog goed gekend heeft. Ik vroeg daarop aan Paul Mommaers mij zijn impressies over Stracke te schrijven. Deze tekst, die U hieronder kan zien, stuurde hij mij op de 29ste juli 2021.

Ter info: de jaren '70 zagen op het Xaveriuscollege ook de genesis van Agalev (Anders gaan leven) onder impuls van pater Luc Versteyleen s.j.. Agalev werd later de Vlaamse ecologische partij 'Groen'. Daarmee samenhangend ontstond in die periode de Groene Fietserbeweging die bv. betoogde tegen het Duwvaartkanaal rond Antwerpen, dat er finaal nooit is gekomen. Ook de Brouwerij van Vierzel als speciaal bezinningsoord werd toen gecreëerd. Paul Mommaers en Luc Versteyleen konden het trouwens goed met elkaar vinden. De vorige Vlaamse bouwmeester Leo Van Broeck (mijn klasgenoot) haalde bij beiden inspiratie. Luc Versteyleen is vorige jaar op 10 februari 2021 overleden.

Desideer Stracke: Grote voorvechter Vlaamse ontvoogding

Desideer Stracke volgde de humaniora in het Antwerpse Onze-Lieve-Vrouwecollege en trad op 17-jarige leeftijd in bij de Sociëteit van Jezus. Beducht voor zijn flamingantisch engagement stuurden zijn geestelijk oversten hem daarna voor de verderzetting van zijn studie theologie nog naar Krakau, waar hij op 24 maart 1907 tot priester werd gewijd. Hij verbleef in 1908-1909 in Ternopil (Oekraïne). Van 1909 tot 1912 was hij leraar aan het Sint-Jozefscollege in Aalst en zette er zich in, naast zijn leraarschap, voor het Nederlandstalig studententoneel. In 1910 legde hij zijn eeuwige geloften af en in 1913 verbleef hij (opnieuw) in Drongen waar hij zich bekwaamde in de kanselwesprenktheid.

In 1913 schreef pater Stracke enkele opvallende redevoeringen, waarvan de in 1914 in brochurevorm uitgegeven *Arm Vlaanderen*, geïnspireerd door het boek 'Door Arm Vlaanderen' van journalist August De Winne, de bekendste werd. In die op ruim enthousiasme onthaalde voordrachten klaagde hij in liefdevolle maar vlijmscherpe bewoordingen niet enkel de materiële armoede maar vooral de morele, intellectuele en politieke armoede van het Vlaamse volk aan. Het pauperisme van de Vlaamse "massa der loontrekkenden", door Stracke omschreven als "het grofste proletariaat van heel Europa", was volgens hem te wijten aan de sociale onwetendheid en zelfgenoegzaamheid van de burgerlijke klasse. Hij riep de "beschaafde" elite dan ook op om het "kuddevolk" van Vlaanderen te verheffen onder de cultureel hoogstaande volkeren van Europa. Tot vandaag wordt de uitdrukking 'Arm Vlaanderen' gebruikt door (radicale) flaminganten die zich erger(d)en aan

de onverschilligheid van vele Vlamingen t.o.v. de communautaire tegenstellingen in België. Tegenwoordig zijn deze woorden echter ook een cliché geworden voor iedereen die zich stoort aan een bepaalde praktijk of mentaliteit in Vlaanderen.

Tijdens de oorlog was Stracke aalmoezenier. In 1917 was hij zo actief als aalmoezenier voor de ongeveer 75.000 Vlaamse arbeiders die hetzij vrijwillig hetzij gedwongen in Duitsland waren tewerkgesteld. Zijn positieve houding tegenover arbeid in dienst van de vijand werd hem na de oorlog verweten en maakte dat hij, in beschuldiging gesteld voor collaboratie, uit België wegbleef. In 1918 werd Stracke door zijn oversten overgeplaatst naar Nederland waar hij kapelaan werd, eerst twee jaar in Den Haag, daarna nog een jaar in Rotterdam. In 1921 werd hij aangesteld als aalmoezenier in het Poolse Lodz. In 1922 keerde Desideer Stracke terug in België waar hij in mei door het Gentse Assisenhof schuldig werd bevonden aan samenwerking met de Duitse bezetter tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hij werd veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf en vijf jaar ontzetting uit zijn burgerrechten. Na zijn vervroegde vrijlating, negen maanden later, groeide hij uit tot een idool van het katholieke Vlaams-nationalisme. In 1923 werd hij aalmoezenier voor de Poolse mijnwerkers in Alken, een jaar later was hij pastoraal werker in Mechelen.

Ruusbroecgenootschap

In 1925 waren de oorlogsjaren stilaan vergeten. Stracke kon zich gaan toeleggen op wat zijn levenswerk werd: de studie van de geschiedenis van de mystiek en de vroomheid in de Nederlanden. Hij stichtte daarvoor in 1925 het Ruusbroecgenootschap en in 1927 het tijdschrift *Ons geestelijk Erf*. In dit tijdschrift verschenen meer dan negentig bijdragen van zijn hand. Hij bleef voorzitter van het Ruusbroecgenootschap tot in 1946. Van 1948 tot 1953 was hij als medewerker aan het genootschap verbonden. Dit genootschap bestaat nog steeds als interdisciplinair onderzoekscentrum voor de wetenschappelijke studie van de geschiedenis der spiritualiteit in de Nederlanden. In 1973 werd het centrum geïntegreerd in de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius Antwerpen (UFSIA), en vanaf 2003 in de gefusioneerde Universiteit Antwerpen.

In 1940 stichtte hij ook mee de Ignatiusvereniging voor het aanmoedigen van ignatiaanse retraites.

Tijdens de tweede wereldoorlog leidde Stracke een teruggetrokken leven. Het belette niet dat hij af en toe op het publieke forum verscheen. Van 1946 tot aan zijn dood op 18 januari 1970 verbleef hij afwisselend in Alken, in Antwerpen en ten slotte in het Xaveriuscollege in Borgerhout. Hij bleef tijdens die jaren, als predikant, auteur en raadgever een invloedrijk persoon binnen de Vlaamse Beweging. Na zijn overlijden werd zijn stoffelijk overschot bijgezet op het erepark van de stedelijke Antwerpse begraafplaats Schoonselhof.

Er is trouwens een Marnixring genoemd naar Stracke (Voorkepen Pater Stracke), en zijn naamplaatje staat gans bovenaan in de IJzertoren naast andere Vlaamse strijders.

Paul Mommaers: Vlaamse Jezuïet en theoloog

P. Mommaers was een Vlaams jezuïet en theoloog, geboren op 28 oktober 1935 te Deurne bij Antwerpen. Mommaers studeerde filosofie in Vals-le-Puy (Frankrijk), theologie te Leuven en Edinburgh en promoveerde in 1971 bij Jean Orcibal aan de Sorbonne te Parijs in de godsdienstwetenschappen op een proefschrift over Benedictus van Canfield, waarin hij de invloed van de Nederlandse mystiek op de Franse school van de 17e eeuw belichtte.

Hij was verbonden aan de KULeuven (faculteit theologie en religiewetenschappen) en hoogleraar aan de UFSIA in Antwerpen: vele

studenten aan de faculteit Toegepaste Economische Wetenschappen (TEW) te Antwerpen zullen les van hem hebben gehad. Hij was ook medewerker van het Ruusbroeccentrum. In die tijd publiceerde hij aanvankelijk de Ruusbroecstudie ‘Waar naartoe is nu de gloed van de liefde?’ (1973), ‘Wat is mystiek?’ (1977) en ‘De visioenen van Hadewych’ (1979). Maar dit was slechts het begin: er volgden nog talrijke werken over Jan van Ruusbroec en Hadewijch bij diverse uitgevers. De laatste tien jaar gebeurde dit vnl. bij de Uitgeverij Peeters in Leuven (website: https://www.peeters-leuven.be/search_results.php?authors=%22MOMMAERS+P.%22&lang=en).

Paul Mommaers wordt terecht erkend als de referentie voor Jan van Ruusbroec en Hadewijch. Zij waren de eersten die in de 13e eeuw in het Nederlands schreven over de mystiek en ook gedichten.

Paul Mommers liet het daar echter niet bij. Zo schreef hij ook een boek over ‘Marcel Proust, esthétique et mystique. Une lecture d’a la recherche du temps perdu’ uitgegeven in 2010 te Parijs bij Editions du Cerf. Het is niet evident als Vlaming bij een toonaangevende Franse uitgeverij over een belangrijke Fransman te publiceren.

Paul Mommaers overleed onlangs op vrijdag 18 februari 2022 op 86-jarige leeftijd. Hij legde de laatste hand aan het boek ‘De visioenen van Hadewijch’ dat normaliter bij Peeters (Leuven) zou worden uitgegeven. Mommaers werd begraven te Heverlee.

Paul Mommaers had een diepe impact op zijn studenten. Van mijn klas uit de humaniora (Latijn-Wiskunde 1976) kwamen na 35 jaar nog spontaan de volgende reacties:

‘Hij was voor mij een lichtend voorbeeld’

‘...die als leraar buiten de lijntjes van de leerplannen kleurde maar ons misschien daarom veel bijbracht: van Hadewijch en Ruusbroeck tot Gide’.

Hij heeft op mijn verzoek een impressie gegeven van pater Stracke. Hieronder leest u zijn impressie. De Vlaamse jezuïetencolleges brachten de elite voort die kon strijden voor de Vlaamse ontvoogding. Voor de tweede wereldoorlog werd immers in nog veel Vlaamse scholen les gegeven in het Frans. Mijn moeder bv. kreeg in Tielt heel wat lessen in het Frans (ca. de helft). Het getuigenis geeft de vervlochtenheid weer tussen enerzijds het Vlaamse karakter en anderzijds de katholieke context waarin het onderwijs zich bevond. Ondertussen is er wel heel wat veranderd: zo zijn er praktisch geen jezuïeten meer actief in de colleges. Het is in die context dat men de tekst moet bekijken.

Paul Becue

4 maart 2022

Pater Stracke, een indruk

In de jaren zestig verbleef Pater Stracke in het Xaveriuscollege te Borgerhout. Als bejaarde medebroeder op rust was hij opgenomen in de gemeenschap van de jezuïeten die overwegend leraars waren. Ik woonde er als een ‘scholastiek’ (Jezuïet in studie-opleiding) die daar gedurende twee jaar les gaf.

Ik laat nu de indruk in mij opkomen die Stracke toen maakte en probeer die weer te geven door hier neer te schrijven wat me ervan is bijgebleven, in het besef dat er met de jaren veel verloren gegaan is.

Of ik de oude heer tegenkwam in de gang, steunend op zijn stok maar met een nog vaste stap, ofwel hem rond de middag, door een medebroeder begeleid, op de speelplaats zijn rondje zag wandelen, hij trok de aandacht zo te zeggen van nature. Dat witte haar zingend boven de zwarte toog was de blikvanger, maar wat dan al direct echt in het oog sprong was het gelaat van Stracke: scherp uitgesneden, zag het er tegelijk besloten uit en aandachtig; een bezielde

gezicht was het. Maar het waren in 't bijzonder de twee voortdurend zoekende ogen die me altijd opnieuw troffen en vasthielden.

Pater Stracke sprak me geregeld eens aan zonder enig omhaal. Ik zit er nu van te kijken dat de grote, oude Stracke zomaar een gesprek aanknoopte met de jonge 'scholastiek', maar toen, in die gemeenschap, was dat de gewone manier van doen: daar werd zoiets als een 'recht op communicatie' in praktijk gebracht. Iedereen kon zonder enige plichtpleging iedereen aanspreken om de meest verschillende redenen, inbegrepen het recht op een babbeltje om wat stoom af te laten of om een plezant voorval te delen.

Waarom pater Stracke met mij wilde praten was duidelijk. Hij probeerde de mentaliteit te vatten van de opkomende generatie Vlaamse jezuïeten. Vandaar dat hij bij herhaling vroeg naar wat ik dacht over bepaalde christelijke geloofspunten.

Wat mijn gelovig zijn betrof, spitste zijn interesse zich toe op de kwestie van de lichamelijke verrijzenis van Jezus. Tot mijn verbazing detailleerde hij die kwestie, mij terloops vragend of ik daarover ook gelezen had wat het theologisch tijdschrift in de mode – ik geloof dat het De Bazuin heette - daarover zei. Nee, eigenlijk niet: ik had dat blad wel doorbladerd maar ik was zo bezig met mijn leraar-zijn en getroffen door wat ik vernam in het contact met de jongens en met hun ouders, dat De Bazuin me niet kon boeien en, trouwens, binnen een jaar of zo ging ik theologie studeren en dan zou ik genoeg met dat genre van problemen te maken hebben. Stracke luisterde met geregeld ja-knikken erbij en toen legde hij mij uit hoe die kwestie op dat ogenblik theologisch behandeld werd. Bewonderenswaardige oude Stracke die zijn jonge medebroeder bijbracht 'wat ze tegenwoordig denken over de verrijzenis'.

Ik verwachtte dat Stracke, naast mijn vastheid in het geloof, ook mijn Vlaamsgezindheid ter sprake zou brengen. Op dit tweede punt moest ik in zijn ogen een interessant, heel actueel geval zijn. Als jonge Vlaamse jezuïet was ik zopas drie jaar lang met veel plezier en 'vrucht' ondergedompeld geweest in de Franse cultuur en concrete levenswijze (ik 'deed mijn filosofie' bij de Franse jezuïeten), en nu gaf ik les in een echt Vlaams college, in onder meer Nederlands en Geschiedenis, ging om met allemaal Vlaamse collega's en leefde samen met Vlaamse medebroeders. Het kon niet Vlaamser. Stracke zag en hoorde natuurlijk dat ik niet enkel vervreemd was van mijn oorspronkelijke biotoop maar dat ik mij jeunde in het college, even vast in het Vlaams-zijn als in het gelovig-zijn. Ik was een levend antwoord op de culturele bezorgdheid van Stracke over de jonge jezuïeten. En toch is het niet tot een gesprek daarover gekomen met de man die trouwens zelf, heel de tijd dat ik hem meemaakte, met geen woord repte over zijn eigen, zo significante Vlaamse geschiedenis. Ik had toen en heb nu nog steeds zulk een eerbiedige sympathie voor pater Stracke dat ik graag verdraag dat het waarom van zijn zwijgzaamheid mij voorgoed ontgaat. En erover speculeren zou even nutteloos zijn als ongepast.

Hier sluit ik mijn 'Stracke, een indruk' af en wens alleen nog dit te zeggen: ik zou pater Stracke héél graag terugzien om met hem over hemzelf een boordevol en revelerend gesprek te hebben, liefst in ons beider Nederlands met zijn zachte tongval.

Paul Mommaers s.j.
29 juli 2021